

A MAGYAR NÉPMŰVELÉS PROGRAMMJA

út hálátlanság volna elődeinkkel szemben azt állítani, hogy Tessedik Sámuel, Vajda Péter, Irányi Dániel, Türr István, Nagyváthy János Magyarországon az egész iskolánkívüli népművelést most kell megalapozni. Hálával kell gondolnunk az előttünk jártakra, hogy munkájuk megihlethessen bennünket s részben az ő érdemükből is meg tudjuk gyorsítani a nekünk oly szent, az országnak oly életbevágó munka ütemét.

De viszont felelőtlen elábrándozás volna s bűn utódainkkal szemben, ha nem látnók meg, mennyire el vagyunk maradva ebben a tekintetben a föltétlenül elérendő minimumoktól. Áldozunk hát egy áhitatos gondolattal az elődök emlékének, főképp annak a sok névtelennek, akik kis falvakban vagy zürzavaros városokban a szó igazi értelmében népművelők tudtak lenni, s aztán siessünk tovább s lássunk a munkához céltudatosan, meggondoltan, de azért egy pillanatifig meg nem törő lendülettel, amelynek miniszterünk most elhangzott szavai is szárnyakat adhatnak.

A népművelésről rengeteg szó esik manapság. Így szokott ez lenni az olyan eszmékkel, amelyek régóta ott állnak már a megvalósulás küszöbén s annyira lekoptatták már ezt a küszöböt, hogy a szobából az ajtó alatt kiárad az ígéretes fény. Bizonyos, hogy ezen az összejövetelel is, amelynek megjelentjeit a népművelőket összefűző titkos testvériség szeretetével köszöntöm, sok értékes gondolat hangzik majd el és minden gondolatot beiktatunk a megvalósulás könyvébe. De mégis arra törekszünk, hogy kialakuljon a sok jó ötletből egy közvetlen megvalósulásra érett munkatervezet, amellyel csakugyan ki tudjuk kényszeríteni, hogy az ajtó megnyíljen előttünk s a népművelés ne koptassa tovább a megúnt küszöböt.

Ennek föltétele az, hogy egyfelől semmi nehézségtől vissza nem riadó lendülettel törjünk a célra, másfelől azonban nagyon gondos mérlegeléssel szorítsuk programunkat a legfontosabb s leghamarább elérhető realitásokra. Amíg együtt járunk, egy pillanatra se feledjük, hogy ez a két tényező szabja meg együttműködésünket: a lendület és a koncentrálódás. Egy frontot nem lehet lendület nélkül áttörni, de nem lehet egyszerre egész szélességében felgöngyölni.

Lesz, amiről egyelőre, a háború végéig le kell mondanunk, mert lehetetlen rá a költségeket előteremtenünk. Ilyen áldozatok, amiket álmainkból hozunk: a népművelési törvény, amiféle megbízható, minden lényegre kiterjedő átmeneti rendelet pótol majd; s a népművelői státus, amelynek kiépítését arra az időre halasztjuk, amikor az ország pénzügyi helyzete megengedi s a népművelőképzés kellő számú hivatásos népművelőt állíthat majd az új státus keretébe. De munkánkat azért mind a két ponton megkezdjük: a törvényt az említett rendelettel és a közvélemény előkészítésével indítjuk útjára; a státus magvait elvetjük, hogy hamarosan kikeljen a való életben is s a törvényhozók lelkiismeretében is, akik különben — ezt örömmel mondhatom — melegen érdeklődnek mind a két probléma iránt.

De ha ezt a két áldozatot ilyen formában s átmeneti hatállyal meghozzuk, annál inkább ragaszkodunk régi programpontjaink valóráválásához, mert úgy érezzük, hogy nem viselhetnők a felelősséget az utókor előtt azért, hogy hazánkat a döntő pillanatokban nem látjuk el a műveltség fegyverzetével, amely gazdasági javát, népi tudatát, szociális boldogulását egyaránt szolgálhatná.

Volt korszak, amikor a nép műveletlenségét előnynek látták az avatatlank, mert szerintük a naiv nép boldogabb és könnyebben vezethető. Ma a falvak és tanyák népét a városi civilizáció a rádió, a grammofon, a film, a ponyva révén már kiemelte a szüzi tudatlanság állapotából. Ebbe vissza már nem térhet; viszont kóros félműveltségében meg nem maradhat. Nincs más választás: halasztás nélkül el kell vezetnünk őt az igazi műveltség tiszta forrásához, amely a nép ősi kultúrájának közvetlen közelében csobog, azzal azonos vízrend-szerhez tartozik.

Nem akarok itt benneteket a népművelési program részleteivel untatni; ezekre az egyes beszámolókkal kapcsolatban szó kerül. Csak néhány főbb vonalat szeretnék meghúzni, amelyek régen élnek bennetek és bennem s amelyek most már népművelő életünk kristálytengelyeivé válhatnak.

Sokan mondták: a népművelés nem állami feladat, hanem a társadalom kötelezettsége. Ezt elvileg mi is valljuk s mindent meg fogunk tenni a társadalom — elsősorban az egyházak és a társadalmi szövetségek — népművelési munkájának támogatására. Viszont a magyar tapasztalatok azt mutatják, hogy a társadalom lépten-nyomon rászorul az államra; az állam minden ilyen esetben tudni fogja kötelességét. Bolond dolog volna a háborús költségvetést azzal terhelni, hogy ugyanabban a faluban az állam is, az egyházak is, esetleg a társm-inisztériumok is tartsanak azonos célú előadássorozatot. De viszont az állami népművelés feladata, hogy ott, ahol a társadalom nem képes ellátni a népművelői feladatot, ő vegye kezébe a teendőket.

Egy másik vezető gondolat: a helyes népművelés célja az kell, hogy legyen, hogy a falusi, a tanyai emberek kezébe adja át a népművelés lényeges teendőit s a hivatásos pedagógus mintegy hátulról irányítsa csak a munkát. Ötnevelés — úgy, mint a felvidéki, a konyári s más példák mutatják — ez a modern népművelés célja. Az iskolát éppen elhagyó, fiatal legények és leányok közül kell néhányat odáig vinni, hogy magukra vállalják az előadások rendezését és a népkönyvtár kezelését s a népművelőnek csak akkor kell közbe-lépnie, mikor tanácsra van szükség, vagy amikor kátyuba kerül a szekér. Ez persze nehezebb feladat, mint egy sztereotip előadássorozat megrendezése, de hatásában is sokkal fontosabb.

Harmadik gondolat: nem szabad azt hinni, hogy az előadás minden. Az előadás csak gomb, amelyhez a kabátot nekünk kell hozzá-varnunk. S a kulturális irányítás végső célja: a könyv, minden kul-túra alfája és omegája. Akit rászoktatunk az olvasásra, az már rajta van a népművelés szoros útján, annál célt értünk. S az olvasás raga-dós... Ezért van szükség egyrészt a népkönyvtár megfelelőbb keze-lésére, másfelől sok jó és olcsó kiadványra.

Ezzel kapcsolatban közlöm, hogy a szakkiadókkal meg fogunk egyezni az ismeretterjesztő, a nevelő és a szórakoztató könyvek kiadása és terjesztése tárgyában; ebbe a munkába belekapcsoljuk a népművelés munkásait is, lehetőleg úgy, hogy fáradságukért az érdem koszorúján kívül valami anyagi könnyítésben is jutalmat kapjanak. Maga a kultuskormány nem szándékozik kiadói versenyre kelni a könyvkiadóvállalatokkal s csak azoknak a népműveléstörténeti és vezérkönyveknek a kiadására vállalkozik, amelyek a kiadók üzleti számításait nem kecsegtetik. E tekintetben mindig figyelembe fogja venni a népművelők egyetlen s már eddig is óriási sikert ért egyesülését, a Magyar Népművelők Társaságát, amelynek önzetlen támogatására ezután is számíthatunk.

Ezek a kiadványok biztosítani fogják, hogy a falusi és a tanyai népművelő (az értelmesebb falusiakkal együtt) minden olyan tudásanyaghoz hozzáférjen, amire egy egységes magyar kultúra fölépítésében szüksége lehet. De ez nem minden. Az anyag holt valami módszer nélkül. S hogy ne kelljen minden népművelőnek külön küszködni a módszer kérdéseivel, azért felállítjuk a Népművelési Intézetet s benne szakemberek részvételével kidolgozzuk mindazokat az elméleti s gyakorlati kérdéseket, amelyeket aztán készen adunk át népművelő kartársainknak. Ezzel kapcsolatban tervezi miniszterünk egy átalakítandó kastélyban a hivatásos népművelők szakszerű kiképzését egy olyan gyakorló népfőiskola keretében, amely úgy áll majd a népművelők rendelkezésére, mint a gyakorló gimnázium a tanárjelöltekére.

A népfőiskolai rendelet a legközelebbi jövőben szabályozza a népfőiskolai munkát, anélkül, hogy bárkit gúzsba kötne vagy lendületében gátolna. Egy erdélyi szórványnépfőiskola is a megvalósítás stádiumába kerül.

Számos más konkrét tervünket azért nem részletezem itt, mert megvalósításuk anyagi föltételeit még ezután kell biztosítanunk; csak annyit jelzek örömmel, hogy miniszterünk és a m. kir. kormány rokonszenvvel nézik ezeket a törekvéseket s így remélhetőleg nem gördül útjukba leküzdhetetlen akadály.

A népművelés tájközpontjainak kiépítése, a központi népművelési felügyelet megoldása, a népművelési titkárok címének és fokozatainak megvalósítása a népművelési státus első magvetése lesz.

A népművelés tantervébe beiktatjuk a művészetek elemeinek (rajznak, éneknek) s a gyakorlati szaktárgyaknak egész sorát s megfelelő előadásanyagot adunk a népművelő kezébe, hogy ezek az újdonságok ne új terheket jelentsenek számára, hanem kívánt változatosságot.

Folyóiratunk, a Magyar Lélek minden új tervről és rendelkezésről idejében számot ad s kapcsolatban tart bennünket akkor, amikor elfoglaltságunk nem engedi meg, hogy személyesen találkozzunk.

De akármennyi ideig beszélnek is, nem tudnám fölvezetni itt a népművelők egész programját. Egyik kedves ötlet a másikon gyűlik s egyre több fény villan fel az éjtszakában. De van a népművelésnek egy központi programja, amely mindent összefoglal: az a nem hivatalos izü, hanem szeretetteljes és családias együttműködés,

amely bennünket eddig is egybefűzött s a jövőben még szorosabban fűz egybe. Amit valamikor a tanítói rend egységéről mondtam, megvalósulóban van. Egyek vagyunk a munkában, a lelkesedésben, egyek a felelősségben is. Egyek abban az irtózatban, amellyel a tett-fedezet nélküli szavak rémétől borzadozunk; egyek abban az elhatározásban, hogy nagyhangú, mindenre kiterjedő reform-ábrándok helyett ezer meg ezer konkrét ponton, habozás nélkül tesszük meg a kötelességünket. Erre segítsen bennünket a magyarok Istene, aki nehéz időkben mindig igazat látszott adni költőnknek abban, hogy megbűnhödtük már a multat s jövendő-t.

Hankiss János

AZ ÉN KIRÁLYSÁGOM

Egy kődobásnyi csak a hossza,
a szélessége tán fele.
A palotámat béke aranyozza,
a kamrám kincssel színültig tele.

Királyi kertem sok csodát terem:
Gyümölcstől roskad körte-, almaja.
A bokrok lombja nagy koncertterem,
telíti rigók füttyös dallama.

Seregem, népem nem nagy, de szeret!
Szavamra hajlik, tudja óhajom.
Boldogság nekem a királyszerep
még akkor is, ha népem oktatom.

A koronámnak éke, aranya:
egy áldott szív, egy áldott lélek,
ki édesanyja s őrangyala
két emberré nőtt gyermekének.

Palástom is van, hófehér selyem.
Leferitem a diófánk alatt
s unokáimnak elmesélgetem,
hogyan szereztem birodalmamat.

Nem mástól kaptam földem, palotám
s nem lutrin nyertem szerencse-napon!
Verejték volt az ekém, boronám,
a munka és hit a vetőmagom!

És győztem, győztem! Most király vagyok!
Seregem, népem nem nagy, de szeret!
Királyságomra tiszta ég ragyog,
Isten kezében érzem kezemet.

Móra László